

Projektledare: Magnus Larsson

Projektid: 1 maj 2021 – 31 oktober 2023

Bakgrund

Destination Vemdalen AB övertog ansvaret för tur- och vandringslederna i området 2021. Lederna var vid övertagandet mycket eftersatta med ett stort behov av upprustning och underhåll. Det fanns inte heller några avtal eller andra överenskommelser med de privata markägarna som äger så gott som all mark i området.

Lederna skapades av lokala initiativ på 60-talet och har haft ett relativt lågt besöksstryck fram till för ca 15 år sedan. Därefter har det skett en mycket kraftig expansion i området med närmast en fördubbling av antalet turistbäddar (från ca. 14 000 bäddar 2010 till 26 000 år 2023, med en prognos på ca. 30 000 om några år), samt ett stort antal nybyggda fritidshus och villor. Det har medfört ett allt högre tryck på lederna med nötning av spänger, broar och andra anläggningar och slitage på mark och natur som följd. Under pandemin förstärktes trycket ytterligare genom att många sökte sig till inhemska aktiviteter som dessutom ansågs mer säkra än andra umgängesformer. Det medförde ett mer eller mindre akut behov av att säkerställa spår och leder för att kunna erbjuda kvalitetsfyllda upplevelser och för att skydda mark och natur där besöksstrycket var som högst.

För att råda bot på läget sökte och fick Destination Vemdalen medel, dels till fysiska investeringar för upprustning av lederna, dels för att inleda dialoger, främst med markägare, om ledernas stäckningar och skötsel. Syftet med dialogerna var att skapa ett underlag för långsiktiga överenskommelser och avtal om nyttjande av mark för de mest frekventa lederna. I arbetet ingick också att hitta en hållbar lösning för framtida skötsel och underhåll samt att ta fram en lösning för avfallshanteringen.

Ansökan om medel baserades bland annat på en inventering av ledernas status i fält utförd i oktober 2020. Här bedömdes tillståndet på gamla anläggningar såsom spänger, broar, raststugor, stolpar och skyltar på de ca. 10 mil leder som anvisas i vandringskartorna. Se exempel på den inventeringen [här](#).

Finansiering

Projektets budget har varit på totalt ca 3 miljoner kronor. Merparten av medlen kom från Europeiska regionala utvecklingsfonden via Tillväxtverket (2,3 miljoner kr) och Region Jämtland/Härjedalen (400 000 kr). Även Destination Vemdalen AB, Klövsjöfjäll Hotell & Konferens, Vemdalsfastigheter, Storhogna Högfjällshotell & Spa, Ski Lodge Skalspasset, Storhogna Property, Mäklarhuset, Bjurfors Vemdalen, Björnrike Syd, AGO i Vemdalen, Lorentsson Mäklare och Fastighetskonsult samt SkiStar Vemdalen har bidragit på ett förtjänstfullt sätt med tillsammans ca. 10 % av de totala medlen.

Organisation

Arbetet organiserades med en projektledare och en projektadministratör med ansvar för ekonomi och redovisning. Projektet har rapporterat löpande till VD och genom henne vid regelbundna tillfällen även till destinationsbolagets styrelse som också utgjort styrgrupp.

Projektet omfattade ursprungligen två fältsäsonger men förlängdes redan från början till att omfatta tre säsonger. Det gav ytterligare en fältsäsong för att genomföra de fysiska anläggningsarbetena och även en längre processtid för dialog med markägare med flera intressenter. Det medförde också att projektet drevs på ca 60 % i stället för på 100 %.

För de tre fältsäsongerna har vi varje år anställt två personer för att bygga spång, broar med flera anläggningar. Arbetet i fält har kunnat starta när det torkat upp i markerna och på fjället. Det har gjort att vi har arbetat på heltid med ledarbeten från mitten av juni till slutet av augusti under åren 2021 - 2023.

Om projektet

Huvudmålen har varit att:

1. Säkerställa de mest populära lederna för ett ökat besöksstryck och att skydda mark och natur inför sommaren. Här har även ingått att initiera och föreslå en god avfallshantering, samt att öka tillgängligheten till lederna och mångfalden av besökare.
2. Hitta hållbara lösningar för framtida skötsel och underhåll av lederna, inklusive finansiering av detta.
3. Säkerställa en hög kvalitet på fjällupplevelser året runt. Detta bland annat för att bidra till ett jämnare underlag för sysselsättning och verksamhet i det lokala näringslivet under alla årstider.

Projektet har i första hand arbetat med fysiska investeringar på vandrings- och turleder. Här har vi velat skapa ett ledsystem som är hållbart, tryggt och säkert och kan erbjuda kvalitetsfyllda upplevelser året runt. Det har åstadkommit främst genom att byta ut gammal och delvis murken spång, broar och andra anläggningar, med nytt virke, samt att se över och förbättra vinterturlederna. Totalt har vi under åren 2021 - 2023 köpt ca. 13 000 löpmeter spångvirke (furu 50*150 mm) och en del övrigt konstruktionsvirke. Det har främst använts till nya spänger och broar men även till ledstänger och räcken, med flera konstruktioner, till stöd för att underlätta framkomligheten. I projektet har vi även byggt en ny raststuga intill ett populärt utflyktsmål (Jaktstugan ovanför Vemdalskalet), ett nytt vindskydd, grillplatser, ett antal sittbänkar för tillfälliga raster längs lederna, ett utedass samt några stegar, trappor och förstärkningar vid besvärliga passager främst intill några mycket välbesökta utflyktsmål. Allt material och arbete har i möjligaste mån upphandlats och genomförts av lokala resurser. För större investeringar har vi tagit in minst 3 offerter som vi sedan bedömt utifrån en sammanvägning av pris, kvalitet och genomförbarhet. Se bilder på arbetet i fält här intill.

En framgångsfaktor har varit att se långsiktigt och processinriktat på den nödvändiga dialogen med markägarna. Här har vi lagt ner ett omfattande engagemang på att etablera en

konstruktiv dialog om ledernas sträckningar och skötsel. Det har åstadkommit genom ett stort antal samtal och fysiska möten med såväl enskilda som grupper av markägare, där vi totalt har varit i kontakt med mer än ett hundratal markägare. Vi har också ordnat flera exkursioner och fältdagar där vi på plats i terrängen har diskuterat olika alternativ till utformning av leder och anläggningar. Projektet har även etablerat halvårsvisa informations- och avstämningsmöten med markägare då vi fokuserat på spår och leder samt destinationsutveckling. Dit har vi bjudit in stort och brett med möjlighet till anslutning online. I dessa frågor har vi också träffat representanter för de båda kommunerna (Berg och Härjedalen), styrelsen för älgskötselområdet (ÄSOt) i Vemdalen, de lokala jaktlagen, några exploatörer i området, representanter för samebyarna m.fl. intressenter.

Den utvecklade dialogen med markägarna har gett många goda och nyttiga kontakter, där vi fått bra tips och idéer om utveckling och anpassning av leder och anläggningar. Det har varit avgörande för att komma framåt med upprustningen av lederna och för att skapa ett förtroende för vårt arbete. Det hade helt enkelt inte varit en möjlig väg att försöka börja med upprustningarna av lederna utan att först inhämta ett godkännande och gillande av de berörda markägarna.

I några fall har det funnits önskemål om att vi ska flytta eller ändra någon del av en gammal led. Det kan finnas olika skäl till det, till exempel att det privata nyttjandet av marken eller fastigheten störts av det höga besöksstrycket eller att man har velat freda marken under älgjakten. Här har vi fört en dialog med markägare och jägare och försökt hitta konstruktiva lösningar för att tillvarata en bredd av intressen. Det har varit en öppen och bra dialog och det har funnits en god kompromissvilja. Vi har i några fall anpassat eller flyttat leder och i gengäld fått bra förslag till ersättningsleder. För att öppna en ny led krävs dock ett bifall från samtliga berörda markägare. Det kan i vissa fall röra sig om 10 delägare på en och samma fastighet, där några inte bor på orten eller kan vara svåra att komma i kontakt med av andra orsaker. I några exempel där vi fått flytta på en led har vi därför ännu inte nått fram hela vägen. Här finns det ett fortsatt arbete att göra efter projektavslutet.

I projektet har vi anpassat en generell mall för nyttjanderättsavtal till våra förhållanden och förutsättningar. Den ursprungliga mallen är framtagen av några större turistorganisationer i samverkan med LRF och Naturvårdsverket. Vår anpassade mall omfattar nyttjande av mark för leder inklusive anläggningar (spång, broar mm). I avtalen ingår att Destination Vemdalen AB övertar ansvaret om något skulle hända en besökare på leden. Det kan till exempel gälla om man skadar sig på en trasig spik eller dylikt. Mallen har använts för att sluta avtal med berörda markägare till de mest frekventa lederna i området. I några fall har vi inte kunnat sluta formella nyttjanderättsavtal. Då har vi gjort överenskommelser som dokumenterats via mejl och svarsmejl där markägaren har godkänt vår skrivning om nyttjande av mark för led inklusive dokumentation av föreslagna åtgärder.

Hållbarhet

Projektet bidrar till de 3 benen i hållbarhetskonceptet;

Miljömässiga: Genom att uppförda anläggningar skyddar mark och natur. Genom att vi arbetat in mål och åtgärder från ett näraliggande projekt för att hindra nedskräpning och hantera avfall.

Sociala: Genom att ge möjligheter till en god fritid genom väl rustade leder. Genom att öka förutsättningarna för sysselsättning i den lokala näringen året runt.

Ekonomiska: Genom att den lokala näringen kan öka sin verksamhet till följd av kvalitetsfyllda upplevelser året runt på rustade leder. Detta genererar också ökade skatteintäkter till kommunerna.

Projektet och dess resultat ligger väl i linje med RUS, den regionala utvecklingsstrategin, till exempel genom det prioriterade styrkeområdet Upplevelser. Det bidrar också väsentligt till ett av Sveriges miljömål: Storslagen Fjällmiljö och verkar även i riktningen för det tredje av de globala målen i Agenda 2030: God hälsa och välbefinnande. Vi har också bidragit till måluppfyllelse i det parallella Hållbarhetsprojektet genom hållbara leder och en god miljö för boende och besökare.

Fortsatt finansiering av skötsel och underhåll

Projektet har även arbetat med att hitta långsiktiga lösningar för hur spår- och ledsystemet ska finansieras i framtiden. För att vidmakthålla en hög kvalitet och ett hållbart ledsystem efter den upprustning som inletts krävs ett årligt arbete med skötsel och underhåll av systemets anläggningar. Spänger, broar och andra delar slits med tiden och behöver ses över och repareras. Skyltar och ledmarkeringar behöver bytas med jämna mellanrum, likaså kräver raststugor och andra byggnader ett årligt underhåll. Till detta krävs en säkerställd finansiering med årligt avsatta medel till skötsel och underhåll. Styrelsen för Destination Vemdalen har för den skull beslutat om höjda avgifter för delägarna där dessa oavkortat ska gå till detta underhåll.

Det behövs dock ytterligare medel för att kunna fortsätta upprustningen och underhållet. Ett erbjudande som Destination Vemdalen har arbetat med i några år handlar om att man som privatperson kan köpa ett så kallat "Virtuellt Ledkryss" för att sponsra arbetet med spår och leder. Projektet har byggt vidare på det erbjudandet och gått ut med förfrågan om ett årligt bidrag från ägare och besökare i de totalt ca. 6000 fritidsstugor som finns i området. Här har vi fått hjälp och stöd av de lokala vägföreningarna med att nå ut till fritidshusen. Vi tror och hoppas att det på sikt kan komma att tillföras en väsentlig del medel via denna kanal. Med ett frivilligt bidrag på ca. 250 kronor per år hjälper man till att skapa och underhålla flera mil fantastiska leder och fina besöksmål året runt.

Fortsatt destinationsutveckling

React EU Vemdalen har tillsammans med andra projekt och arbeten i destinationen gjorts för att utveckla området till en högkvalitativ och hållbar besöksort året runt. Destinationen

kännetecknas av en stark expansion med kontinuerligt ökande antal kommersiella gästnätter, fler fritidshus, fler dagsbesökare, och ett totalt sett starkt ökat besöksstryck. Trenden håller i sig även efter pandemins toppår. Det är många aktörer som ofta var för sig utvecklar sin verksamhet. Även kommunerna är delaktiga när man ger tillstånd till nyetableringar och exploatering av mark. Ibland uppstår konflikter och oönskade effekter av separata projekt och aktiviteter som inte är helt samordnade. Olika arbeten görs för att hantera detta och ta hand om effekter av insatserna, men det räcker inte.

En grund för fortsatt expansion och skapandet av en hållbar besöksort är därför breda överenskommelser om hur besöksnäringen och dess olika delar ska utvecklas. Markägare, näringsidkare, boende, jägare med flera intressegrupper har från projektets början framfört en önskan om "ordning och reda" i destinationen, d v s en gemensam plan och ett slags "regelverk" för utvecklingen i området. Det gäller inte minst de spår och leder som utgör en infrastruktur för friskvård och besöksnäring.

För att åstadkomma det krävs ett gediget arbete med att samla intressegrupper till överenskommelser och gemensamt beslutade inriktningar om ortens utveckling. Vi behöver bygga en samverkansplattform, med kontakter och dialoger, formella och informella möten och mötesstrukturer mm där målet att skapa en gemensam bild av hur vi vill ha det i destinationen.

Destination Vemdalen vill ta initiativ och ett samlande grepp till en sådan process. Arbetet kan med fördel ske i projektform där målet är att skapa fasta aktiviteter och processer för beslut om utvecklingen av området. I ett sådant arbete eller projekt bör alla intressenter och berörda beredas möjlighet att delta, d v s markägare och markägarföreningarna, boende, näringsidkare, fritidshusägare, vägföreningar, kommunerna, samebyarna, jägare m.fl. intressegrupper.

Tack

Projektet hade inte gått att genomföra utan medlen från Europeiska regionala utvecklingsfonden, Region Jämtland/Härjedalen, samt Destination Vemdalen AB med partners. Vi är mycket tacksamma för dessa bidrag.

Jag vill även rikta ett stort tack till alla medarbetare på Destination Vemdalen. Det har varit ett rent nöje att få umgås med ett så härligt gäng. Ni gör ett fantastiskt arbete. Ett stort tack också till alla markägare och övriga intressenter som jag har fått förmånen att träffa och prata med. Det är tack vare er som vi kan erbjuda fina leder och besöksmål i destinationen. Sist men inte minst vill jag rikta ett stort tack till Tomas Kristoffersson för ett fantastiskt gott samarbete. Vi har haft många fina och utvecklande dagar ute på lederna och även på kontoret. Det är mycket tack vare dina kunskaper, erfarenheter och din lokalkännedom vi kunnat åstadkomma det vi gjort i projektet.

//

Vemdalskalet i oktober 2023

Magnus Larsson, projektledare